

Raport privind al treilea seminar al Școlii Europene Ovidiu Șincai *Ediția 2006-2007* Delta Dunării, 14-17 iunie 2007

În perioada 14-17 iunie 2007 a avut loc, la Complexul *Mila 35* din Delta Dunării, cel de-al treilea seminar al Școlii Europene „Ovidiu Șincai” – ediția 2006-2007, cu tema ***Politică și societate într-o democrație europeană***. Prelegerile au fost susținute de către **Renate Weber, Președinte al Fundației Soros România** – „*Rolul societății civile în democratizarea democrației*”, **Adrian Năstase, Prim Ministru al României (2000-2004)** – „*România europeană, un proiect utopic?*”, **Emil Constantinescu, Președinte al României (1996-2000)** – „*Cum asigurăm echilibrul instituțional într-un stat democratic?*” și **Daniel Barbu, Șef al catedrei de știință politică a Universității din București** – „*Limitele democrației*”. În urma dezbaterilor au reieșit următoarele idei:

1. Renate Weber – „*Rolul societății civile în democratizarea democrației*”

În prima parte a cursului au fost clarificate definițiile unor termeni importanți care au fost aduși în discuție. În primul rând, societatea civilă a fost definită în sens larg ca fiind tot ceea ce există între nivelul familiei și stat, bazându-se pe o formă sau alta de auto-organizare. Din acest spectru nu este exclusă activitatea economică, însă, la nivel internațional, domeniul economic este luat în considerare în mod separat. Dacă vorbim de asociațiile patronatelor, ele sunt cu siguranță o parte a societății civile.

Formula des folosită de „reprezentanți ai societății civile” este fundamental greșită. Societatea civilă este o entitate diversificată, care vorbește pe mai multe voci și nu are o structură unitară. Ea nu este și nu trebuie să fie reglementată pe baze formale decât la nivelul juridic minimal. Cei care își arogă rolul de „reprezentanți ai societății civile” nu încearcă decât să inducă în eroare opinia publică.

Din păcate, în România, societatea civilă nu are o tradiție foarte îndelungată și, de aceea, activitatea sa nu a fost foarte fructuoasă, cu unele excepții pozitive după 1990. În special în ultimul timp, anumite organizații neguvernamentale au adoptat un comportament inadecvat caracterizat printr-o stranie „tăcere” în cazul unor discriminări clare pe baze rasiste, când ar fi trebuit să fie foarte vocale. În același timp, organizațiile sindicale nu sunt vizibile decât la nivelul unor mari unități. Nici la nivelul cultelor religioase situația nu este mai bună, datorită existenței unei legislații restrictive care impune existența unui număr mare de aderenți pentru recunoașterea legală (0,1% din populația țării) și care face confuzia între cult și asociație religioasă.

Există o dezbateră foarte aprinsă dacă partidele politice sunt parte a societății civile. Din punct de vedere al obiectivelor și conform legislației din țările occidentale, partidele sunt organizații de drept privat. În România, după 1999, partidele sunt persoane juridice de drept public, refugiindu-se în cadrul statului. Înregistrarea unor noi partide se lovește de constrângeri puternice (comparabile cu cele din

Rusia), fiind necesar un număr mare de membri și o prezență masivă în teritoriu. Dizolvarea partidelor se poate face, în același timp, în mod arbitrar, dacă un tribunal consideră că timp de cinci ani organizația nu a funcționat și nu și-a îndeplinit obiectivele stabilite în statut.

Societatea civilă este o problemă care în societățile occidentale ține în special de voluntariat. În afara definiției liberale a societății civile mai sus menționate, se mai pot identifica și alte definiții care vizează: (a) organizațiile neguvernamentale; (b) militantismul civic; (c) intelectualul public; (d) contra-democrația („dictatura opiniei publice” – manifestată mai ales prin intermediul presei).

Problemele din prezent ale societății civile din România țin atât de lipsa unei tradiții în domeniu, cât și de slaba implicare a populației în organizațiile de profil (doar 2%, în care intra și galeriile echipelor de fotbal). Majoritatea organizațiilor societății civile din România au fost create de finanțatori străini, neexistând un curent autentic de voluntariat la baza societății. Principalele elemente ale acestor organizații sunt dialogul și asumarea democrației în practică. Din păcate, existența partizanatului politic ascuns (mai ales în mass-media) lezează independența societății civile din România.

În a doua parte a cursului participanții s-au pronunțat asupra ideilor enunțate anterior, intrând în dialog cu invitații și exemplificând cu situații practice din domeniul lor de activitate și din regiunile lor.

2. Adrian Năstase – „România europeană, un proiect utopic?”

În prima parte au fost prezentate principalele idei ale invitatului, pe baza cărții sale recent publicate, cu titlul „România europeană”, care a fost pusă la dispoziția participanților pentru a servi drept suport de curs. În a doua parte, participanții au adresat întrebări și au făcut comentarii pe baza expunerii.

Prima idee enunțată a fost că utopia reprezintă un viitor preferat la care se poate ajunge printr-o strategie bine finanțată. Esențialul, în acest moment, pentru România, nu mai este conectarea la sistemul european, ci eficientizarea sistemului intern pentru valorificarea potențialului existent. De aceea, este nevoie de sincronizarea nevoilor interne cu posibilitățile externe.

România se confruntă astăzi cu o lipsă de forță de muncă, în ciuda exportului frecvent de mână de lucru spre vest. Acest fenomen negativ poate fi asanat prin dezvoltarea sectorului rural, prin „urbanizarea” satelor, implicând o modernizare accentuată a condițiilor de viață din regiunile respective, ceea ce poate crea noi locuri de muncă. Investițiile în infrastructura de transport reprezintă prima fază a dezvoltării, care poate crea noi perspective.

Producția economică internă trebuie repornită pentru că nu se poate concepe o îmbunătățire a situației fără a avea o producție proprie. Marile companii românești trebuie ajutate și nu șicanate cum s-a întâmplat recent. De asemenea, statul are un rol foarte important pentru protejarea intereselor cetățenilor români în fața întreprinderilor străine.

În situația actuală a României reintroducerea impozitului progresiv pe venit se impune ca soluție pentru atenuarea inegalităților sociale (ar fi de preferat o impozitare pe nivele de tipul: 0% până la nivelul salariului minim pe economie, 10% între salariul minim și salariul mediu, 16% de la salariul mediu până la 1.500 euro / lună și 25% peste 1.500 euro / lună). Cota unică a constituit un eșec din punct de vedere social, iar fracturile sociale sunt un pericol.

Guvernarea actuală este o guvernare pe datorie: deficitul comercial este îngrijorător, nivelul investițiilor nu a crescut, iar profitul a fost folosit strict pentru consum. La nivelul fondurilor europene nerambursabile, suntem contributory neți la bugetul UE. Mecanismul decizional intern este inadecvat necesităților existente, Ministerul Integrării Europene nefiind înlocuit la un nivel corespunzător. Statul dispune de instrumentele fiscale pentru creșterea competitivității și a eficienței financiare și trebuie să le folosească.

În privința sistemului electoral, schimbarea sa este o falsă soluție la problemele sistemului politic. Formula constituțională actuală a puterii politice nu poate funcționa în parametri normali. Distribuția prerogativelor nu este echitabilă, iar o clarificare după modelul finlandez, care este cel mai apropiat de modelul existent în România, ar putea fi o soluție. Primul ministru ar trebui să aibă mai multe atribuții în domeniul afacerilor europene, iar președintele ar trebui să se concentreze pe afacerile externe.

3. Emil Constantinescu – „Cum asigurăm echilibrul instituțional într-un stat democratic?”

Prima parte a cursului a constat în evidențierea unor caracteristici ale instituțiilor politice din România. S-a pornit de la ideea că tinerele democrații din Europa Centrală și de Est sunt vulnerabile și pot, în anumite condiții, evolua spre

forme de autoritarism. Aceasta mai ales din cauza populismului care deturneză atenția poporului de la problemele esențiale.

Orice echilibru instituțional nu poate fi menținut decât respectând Constituția și legile unei țări. Constituția reprezintă o lege imuabilă care prevede regulile esențiale pentru asigurarea echilibrului democratic al puterii. În România, sistemul legislativ se bazează pe tradiția bizantină a Codului Iustinian și pe tradiția centralistă a Codului Napoleonian. Există, însă, o confuzie la nivelul relațiilor dintre puteri (executiv, legislativ și judiciar) și instituții.

La origine, separația puterilor urmărea îngrădirea elementului negativ al naturii umane, considerat de părinții fondatori ai Statelor Unite a fi instinctul de a obține puterea. Totuși, sistemul prezidențial american este un caz unic, irepetabil în alte situații. Sistemele din Uniunea Europeană diferă de modelul american, pentru că se bazează pe ideea diversității și cooperării (prin dialog), chiar dacă au fost sprijinite de Statele Unite (Planul Marshall, FMI, etc.).

România are o constituție democratică, instituții democratice, legi echitabile și a adoptat *acquis-ul* european (fiind declarată deja „democrație consolidată” și „economie de piață funcțională”). În acest moment ar trebui să se insiste pe găsirea unui rol adecvat al României în cadrul Uniunii Europene.

Forța instituțiilor se vede cel mai bine în timpul crizelor. În sistemul constituțional românesc, președintele trebuie să fie un mediator, un negociator între diversele forțe politice. Acțiunea de suspendare a președintelui nu a dovedit slăbiciunea instituțiilor, ci soliditatea lor: parlamentul și-a „descoperit” atribuțiile și importanța sa, președintele a înțeles limitele funcției sale.

Criza actuală reprezintă o criză morală a societății civile. În contextul în care s-a reușit aderarea la NATO și UE, clasa politică românească nu poate fi demonizată cu ajutorul unei părți a societății civile. Din păcate, în România nu există un dialog real, fiecare crezând că deține adevărul absolut. Acest lucru devine evident dacă ne uităm la mass-media, care este manipulată într-o măsură destul de mare. Declarațiile luate de presă pot fi răstălmăcite pentru a pune într-o lumină proastă anumiți politicieni.

Scena politică românească ar trebui să fie clarificată urmând modelul european, care se bazează pe un pol de centru-stânga (socialiști, ecologiști) și un pol de centru-dreapta (conservatori, creștin-democrați, liberali). Totuși, în România, Partidul Democrat este un experiment artificial și nu poate constitui pilonul unui pol de centru-dreapta autentic.

În a doua parte a cursului au fost adresate întrebări din partea participanților și au fost făcute comentarii interesante, mai ales cu privire la încheierea Tratatului cu Ucraina, în 1997, și la intervenția NATO în Kosovo, în 1999.

4. Daniel Barbu – „*Limitele democrației*”

În cadrul acestui curs s-a pornit de la ideea că gândirea este cea mai robustă limită a democrației. În universitățile occidentale există o instituție care a dispărut în România, în urma valului de liberalizare a societății de după 1989, instituția monitorului. Aceasta are rolul de a supraveghea bunul mers al cursurilor și activității instituției în general.

Democrația actuală este de fapt o combinație a mai multor sisteme care își au originea în antichitate și în epoca modernă. Însuși termenul „democrație” nu are o definiție concretă, este doar un cuvânt conjunctural folosit de politicienii atenieni din antichitate, într-un sistem politic accidental în acea vreme. Mai târziu, Aristotel a fost cel care a teoretizat cele trei forme ideale de guvernare – monarhia, aristocrația și democrația, dar și formele lor pervertite – tirania, oligarhia și ohlocrația („domnia gloatei”). Sistemul american a fost rezultatul ideii aristotelice de a combina cele trei tipuri ideale pentru a evita pervertirea lor: astfel, președintele este „monarhul”, Senatul reprezintă „aristocrația” iar Camera Reprezentanților este expresia democrației.

După 1990 democrația, în forma sa liberală (reprezentativă), este singurul sistem considerat dezirabil în întreaga lume. Justificările își au originea în teoria dreptății (influența cetățenilor asupra guvernării este cea mai mare), teoriile neo-marxiste (inegalitățile economice devin suportabile) și pragmatice (conform definiției date de Winston Churchill: „Democrația este un sistem politic prost, dar este cel mai bun sistem inventat de omenire până acum.”, și a teoriei „răului celui mai mic” a lui Raymond Aron).

Există cel puțin două limite vizibile ale democrației: de loc și de timp. Limitele de loc se manifestă prin constrângerea care se aplică cetățenilor, care nu pot fi în mai multe locuri în același timp și trebuie să își delege atribuțiile politice unui corp specializat (politicienii). Limitele de timp se manifestă prin imposibilitatea de a aplica modele de

democrație directă din antichitate la societățile actuale. Idealizarea aceluși model este și ea greșită, pentru că, datorită demagogiei politicienilor atenieni, participarea era scăzută (circa 10%), de teama ostracizării arbitrare, astfel că nu putem vorbi de un sistem echitabil. După verticalizarea ierarhică a politicii în evul mediu, introducerea

votului direct a dus la o nouă orizontalizare a deciziei politice, însă din antichitate nu s-au mai păstrat decât principiile *isonomiei* (egalitatea în fața legii) și *isegoriei* (egalitatea de vorbire).

Statul liberal din prezent se bazează pe conceptul de proprietate (asupra propriei vieți, a bunurilor și a libertății). Democrația se bazează pe egalitatea politică, ceea ce este altceva decât statul liberal (bazat inițial pe diverse forme de cens). După cum o arată experiența Germaniei lui Bismarck, domnia legii poate exista și în absența democrației.

Pentru a ajunge la nivelul actual al democrației reprezentative, trebuie să luăm în considerare și constituționalismul. Acesta se referă la limitarea puterii statului și la crearea unor instituții publice. Acest lucru se concretizează, în sistemele occidentale, prin faptul că niciodată persoanele nu trebuie să facă obiectul unui referendum (indiferent de principiul simetriei legale). Plebiscitele nu sunt instrumente ale democrației, ele fiind mai mult folosite pentru legitimarea dictaturilor.

O „cetățenie critică” este preferabilă unei „democrații militante”. Din păcate, societatea românească este „invizibilă” pentru majoritatea politicianilor (sondajele de opinie nu sunt un substitut al activității politice). Problema este că societatea românească nu poate fi reprezentată democratic decât de partidele politice.

5. Evaluarea chestionarelor

Întrebările din chestionar au vizat evaluarea fiecărui conferențiar având în vedere criteriile interactivității, noutății, eficienței și conținutului informațional (pe o scară de la 1 și 5, 1 fiind cel mai jos nivel, iar 5 fiind cel mai înalt); aprecierea organizării celui de-al treilea seminar, comparativ cu primele două; relaționarea dintre cursanți, dintre cursanți și profesori și recomandări pentru edițiile viitoare ale școlii.

Participanții au apreciat prestația conferențiarilor, în special în ceea ce privește interactivitatea și conținutul informațional. Aprecierea organizării celui de-al treilea seminar a fost superioară și peste medie – majoritatea cursanților acordând în acest caz calificativele: „foarte bună”. În ceea ce privește aprecierea relațiilor stabilite între cursanți și profesori, majoritatea participanților au considerat că acestea au fost foarte bune și s-a realizat o comunicare la un nivel ridicat.

Recomandările cursanților vizează următoarele aspecte: participarea absolvenților școlii și la alte întâlniri, organizarea unor activități de team-building (mai ales în cadrul grupurilor de lucru) și introducerea unor reguli de dezbatere.

